

Алматы 2016

ҚОРҒАМДЫҚ ҚАДЫРАТ
ҚАДЫРАТ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АЛМАТЫ АКАДЕМИЯСЫ

ӘОЖ 80/81

ҚБЖ 81.2 Қаз-7

А 91

*Баспаға әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың Ғылыми кеңесі
(Хаттама №2, 31.10.2016) және Редакциялық-баспа кеңесі ұсынған
(Хаттама №1, 02.11.2016 ж.)*

Пікір жазғандар:

филология ғылымдарының докторы, профессор **З. Сейтжанов**
филология ғылымдарының кандидаты, доцент **М. Үмбетбаев**

Авторлар:

*Ж. Дәдебаев, Ә. Тарақов, Т. Есембеков, А. Жақсылықов,
Л. Мұсалы, С. Сейденова, А. Айтмұханбетова, И. Әзімбаева*

А 91 Аударматанудың заманауи мәселелері = Современные проблемы переводоведения: ұжымдық монография / Ж. Дәдебаев, Ә. Тарақов, Т. Есембеков, А. Жақсылықов, Л. Мұсалы, С. Сейденова, А. Айтмұханбетова, И. Әзімбаева. – Алматы: Қазақ университеті, 2016. – 207 бет.

ISBN 978-601-04-2081-6

«Аударматанудың заманауи мәселелері» атты ұжымдық монография әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың шетел филологиясы және аударма ісі кафедрасында 2015-2017 жылдар аралығында орындалып жатқан «Қазақстандық аударматанудың әлемдік мәдениетаралық кеністіктегі заманауи мәселелері: зияткерлік әлеуеті және даму болашағы» атты ғылыми жобаның аясында жарық көріп отыр.

Монография аударматанушы мамандарға, жоғары оқу орындарының «Аударма ісі» мамандығына оқып жүрген докторанттар мен магистранттарға, студенттерге арналады.

Коллективная монография «Современные проблемы переводоведения» опубликована в рамках научного проекта «Современные проблемы казахстанского переводоведения в мировом межкультурном пространстве: интеллектуальный потенциал и перспективы развития», выполнена на кафедре иностранной филологии и переводческого дела КазНУ им. аль-Фараби в 2015-2017 годах.

Научная работа посвящена переводоведам, докторантам и магистрантам и студентам переводческого отделения.

ӘОЖ 80/81

ҚБЖ 81.2 Қаз-7

ISBN 978-601-04-2081-6

© Авторлар ұжымы, 2016

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2016

ДӘЙЕКТЕМЕ

Қазіргі кезде «көркем аударма және мәдениетаралық коммуникация» деген диаданың маңызы артып отыр. Оның себептері көп. Ең алдымен, әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар бұл екі салаға ерекше қызығушылық танытуда, өйткені темпоралдық жағынан айырмашылығы елеулі адами қызметтің осы түрлерінің бірігуі, косарлануы қоғамның қай саласында болсын белсенді түрде байқалуда. Аударма тарихы мыңдаған жылдарды камтиды, ал мәдениетаралық байланыстың өз алдына арнайы ғылыми сала болып қалыптасуы ХХ ғасырдың соңғы ширегінен басталған. Әлемде болып жатқан өзгерістердің де ықпалы аз емес. Әрқилы интеграция деңгейлері, жаһандану үдерісі де аталмыш диаданың дамуына мүдделі болып отырғаны анық. Сондықтан мәдени байланыстардың тиімді әрі нәтижелі модераторы ретінде осы екі саланың арнайы таңдап алынғаны тегін емес. Сонымен қатар, күн тәртібінде шешуін күтіп тұрған зәру мәселелер де жетерлік. «Көркем аударма», «көркем аударма теориясы», «мәдениетаралық коммуникация», «мәдени модератор» ұғымдарының байланысу деңгейлері, мазмұн ауқымы мен интеракция түрлері нақты айқындалған жоқ, бірақ қазір осы бағыттағы зерттеулердің көбейіп отырғаны да белгілі. Оның ішінде ұлтаралық қарым-қатынастың тілдік, этникалық, ділдік ерекшеліктерінің мәдениетаралық коммуникациядағы қызметіне көп назар аударылуда.

Монография авторлары мынадай негізгі постулаттарға сүйенді. Көркем аударма – адамзат өркениетінің қалыптасуы мен дамуының аса маңызды факторы. Сонымен бірге аударманың әрбір ұлттың мәдениетінің пайда болуы мен эволюциясына ерекше ықпал ететіні – мойындалған қағидат. Көркем аударма әрбір түпнұсқа мәтіннің өз тіліндегі прагматикалық өрісін әлемдік деңгейге дейін кеңіте алады, ұлттық мәдениеттің озық үлгілерін ортақ мәдени қазынаға айналдыруға да мүдделі. Әрине, аударма-монологтың аударма-диалогқа айналуына тіпті аударма-полилог

МАЗМҰНЫ

Дәйектеме	3
<i>Дәдебаев Ж.</i> Нәзира – мәдениетаралық байланыстардың басты саласы.....	5
<i>Жақсылықов А.</i> Предтечи слова в поэтической культуре жырау и их переводческая интерпретация	34
<i>Есембеков Т.</i> Көркем мәтінді аударудың жалпы филологиялық негіздері	57
<i>Тарақов Ә.</i> Аудармашы тұлғасы.....	88
<i>Мұсалы Л.</i> Шешендік сөздің зияткерлік әлеуеті және оны тәржімалау ерекшеліктері	123
<i>Сейденова С.</i> Межкультурные аспекты изучения художественного текста	146
<i>Сейденова С.</i> Перевод элементов экспрессивности в художественном тексте.....	156
<i>Айтмұхамбетова А.</i> Реалийлердің мәдениетаралық қызметі және аудармада берілу жолдары	168
<i>Әзімбаева И.</i> «Абай жолы» эпопеясындағы фразеологизмдердің көркемдік әлеуетін аударудағы қиындықтар	187

Ғылыми басылым

**АУДАРМАТАНУДЫҢ ЗАМАНАУИ
МӘСЕЛЕЛЕРІ**

**СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ
ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ**

Ұжымдық монография

Жанғара Дәдебаев, Әнуар Тарақов, Темірғали Есембеков,
Аслан Жаксылықов, Ләйлә Мұсалы, Сауле Сейденова Дусуповна,
Айнұр Серікбайқызы Айтмұханбетова,
Индира Қайратқызы Әзімбаева

Баспаға дайындағандар:
проф. *Т. Есембеков*, доцент *Л. Мұсалы*

Редакторлары *А. Шуриева*, *Г. Бекбердиева*
Компьютерде беттеген *Г. Шаққозова*
Мұқабасын безендірген *А. Қалиева*

ИБ №10333

Басуға 28.12.2016 жылы қол қойылды. Пішімі 60x84 ¹/₁₆.
Көлемі 13,0 б.т. Офсетті қағаз. Сандық басылыс. Тапсырыс №35.

Таралымы 500 дана. Бағасы келісімді.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.

050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.

Қ. Шаңғытбаев аудармаларымен ұлттық әдебиетіміз мақтана алады. Бұл тәржімалар – ұлттық поэзия аудармасының үлгі тұтар игіліктері. Өрі ізденіп, үйренушіге аудармашылық шеберлік қырларынан тәлім береді.

Әдебиеттер

1. Шаңғытбаев К. Өлеңдер. Аудармалар. – Алматы, 2010.
2. Бернс Р.
3. Горький М.
4. Пушкин А.С.
5. Гете И.В.
6. Ахметов З. Абайдың ақындық әлемі. – Алматы: Ана тілі, 1995.

*Л. Мұсалы,
филология ғылымдарының кандидаты,
ҚазҰУ-дың шетел филологиясы және
аударма ісі кафедрасының доценті*

ШЕШЕНДІК СӨЗДІҢ ЗИЯТКЕРЛІК ӘЛЕУЕТІ ЖӘНЕ ОНЫ ТӘРЖІМАЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

1. Шешендік сөздердің жанрлық түрлері және мазмұндық-құрылымдық ерекшелігі.

Қазақтың шешендері мен шешендік өнеріне қазақ ауыз әдебиетін алғаш зерттеуші ғалымдар да назар аударған. «Билер сотының ертеден келе жатқан халықтық түрі» туралы айта келіп Ш. Уәлиханов былай дейді: «Би атағын беру қазақта халық тарапынан бір сайлау арқылы немесе халықты билеп отырған үкімет тарапынан бекіту арқылы болған емес; тек сот ғұрыптарына әбден жетік, сонымен қатар тілге шешен қазақтар ғана бұл құрметті атаққа өз бетімен ие болып отырған. Мұндай би атағын алу үшін би болам деген қазақ өзінің заң ісіне жетіктігі және шешендік қабілеті бар екендігін халық алдында сан рет көрсетуге тиіс болған. Ондай адамдардың атағы бүкіл қазақ даласына тез жайылып, олардың аты жұрттың бәріне мәлім болып отырған. Сонымен, бұл би деген атақ келіп билік айтуға және төрелік сөз сөйлеуге патент сияқты нәрсеге айналған» [1, 56].

Шоканның бұл пікіріне қарағанда, қазақ қауымында би атағын алу үшін екі шарт: бірінші – әдет-ғұрып заңын жетік білу, екінші – шешендік қабілеті болу керек.

Дәл осыған ұқсас пікірді Абай да айтады: «Бұл билік деген біздің қазақ ішінде әрбір сайланған кісінің қолынан келмейді. Бұған бұрынғы «Қасым ханның қасқа жолын», «Есімханның ескі жолын», Әз Тәуке ханның Құлтөбенің басында күнде кеңес болғандағы «Жеті жарғысын» білмек керек. һәм, ол ескі сөздердің қайсысы заман өзгергендіктен ескіріп, бұл жаңа заманға келіспейтұғын болса, оның орнына татымды толық билік шығарып, төлеу саларға жарарлық кісі болса керек» [2, 157]. Шокан мен Абай бұл пікірлерімен дау шешіп, билік-бітім сөз сөйлеу үшін